

ZACHARIAS

Otsikkoon merkitty etunimi joko tällaisena tai sitten lyhennettynä Zachris on viimeisten viikkojen aikana esiintynyt erilaisten lehtien otsikoissa niin usein, että ei kai enää tarvitsisi edes toistaa, että kysymys on Topeliuksesta. Viimeksi luin Kalevasta Kirsi Haapean jutun otsikoin **Sakari vai Zacharias?** Se oli tosiaan varustettu kysymysmerkillä, koska kirjoittaja suoraan kysyi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimineuvojalta Saara Weliniltä näin: "Miksi Topeliuksen etunimi kirjoitetaan ruotsinkielisessä muodossa Zacharias, eikä tuttu Sakari enää kelpaa...?"

Nimineuvojan vastaukset ovat sekä selitteleviä että jossitteleviä, totta kai. Viime aikoina myös suomenkieliset lehdet ovat enimmäkseen kertoneet Zachris Topeliuksesta, mutta olipa mainitussa Kalevassakin eräänä päivänä toinen artikkeli Zachrikselta ja toinen Sakarista. Varsinkin vanha suomenkielinen polvi — vanhat yleensä — lienee tottunut puhumaan Sakari Topeliuksesta, vaikka muutamiin omistamiini Maamme kirjoihin onkin painettu Z. Topelius. Zachariaksesta puhuu myös kirjan Boken om vårt land ensimmäinen suomentalainen, oulunkoululainen ja muutenkin oululainen (haapajärvinen-oulunsalolainen) Johan Bäckvall, jota myös Juhana Bäckvalliksi on kutsuttu.^{*)}

Tietty: suomenkielisen puheessa Sakari tuntuu itsestään selvältä.

Nimineuvoja puhuu myös vuosisattamie alkupuolen tendenssistä: nimien suomentaminen oli muotia, ensimmäinen suuri sukunimien suomentamisaalto vyöryi Johan Vilhelm Snellmanin syntymän sadatta vuotta juhlittaessa 1906. Suomentajien etunimet eivät silti kaikissa tapauksissa suomentuneet, paitsi ehkä puhuttelussa.

Niin tai näin. Snellman esiintyi aika usein Juhana Vilhelminä, mutta Runeberg aika harvoin Juhana tai Juhani. Elias luontui molempiin kotimaisiin, kunhan muisti jättää pois j-kirjaimen. Cygnaeus pysyi Fredrik'inä, mutta yksi suomalaisuuden tienraivaajista, Polén, kirjoitti Fredrikinsä Rietrikki. Muuten: Snellman kirjoitti Vilhelminsä yksinkertaisella V:llä erottuakseen aikalaisensa, serkkunsa Johan Wilhelm Snellman G:sonin, Oulun tervaporvarin nimestä. Näin muistutti minua vm:n JW:n jälkeläinen Signe Snellman. Sotkia on aiheuttanut se, että suomalais-Snellmanin nimikirjaimet varsinkin alkuajoina painettiin J.W.

Takaisin Topeliukseen. Näytän itse

olleen epäjohdonmukainen. Alkoja sitten kirjoitin Sakari Topeliuksesta. Meinin virran mukana, en ollut ajatellut asiaa sen enempää. Kauan aikaa sitten tuli mieleen, että Topelius kasvoi kolmessa ruotsinkielisessä kodissa ja kävi kahta ruotsinkielistä koulua, toinen niistä Oulun triviaalikoulu. Oma koti oli Nykarlebyn Kuddnäsissä (Lapuanjoen suupuolella). Äiti Katarina Sofia oli täysin ruotsinkielinen, vaikka olikin suomalaisia Calamniuksia. Isä Zacharias, joka jo oli jättänyt Topeliuksesta pois toisen p:n, tietysti puhui suomea. Jotta poika Z. oppisi myös suomea, lähetti isä hänet Ouluun kouluun ja nimenomaan suomen kieltä harrastavan Gustaf-sedän hoiviin. Senkin talon emäntä oli ruotsinkielinen, sillä hän oli Zahris nuoremman musterin I. äidin sisko Marie Calamnius, jonka takia kai Toppeliustalonkin puhekieli oli ruotsi. Kolmas nuoren Zachriksen kodeista oli sitten Runebergin koti Helsingin Kruunuhaassa. Sen kotikielen tiedämme.

Yhdessä näistä kodeista Zachrista ei ole voitu puhutella Sakariksi. Sellaista on turha kuvitella. Sensijaan on täysin mahdollista, että hellytelynimenä varsinkin alussa on voinut olla Sake, miksei myös Sakke. Ei vain taida selvitä mistään? En ole asiantuntija. Sen tiedän, että monissa ruotsia puhuneissa perheissä Johania kutsuttiin Janneksi. Janne oli myös Snellmaneista kuuluisin, em. J.V.

Olen ehdottomasti alkuperäsinimen kannalla: Zachris/Zacharias, Johan, Gabriel jne., vaikka itse Julius Krohn väitöskirjassaan jo 1862 kirjoittaakin Kaapriel Kaaprielinpoika.

Yhteinen Historia. (fraktuuralla tai sen tapaisella) on painettu nuhraantuneen ja kellastuneen kirjasen kansilehdelle vuodelta 1847. Se on **Yhteinen Historia/kansa=koulujen tarpeeksi.** (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimintuksia. 9. Osa. Suomentanut K. Æjmelæus.

Tämä Kalajoen "Läänin=Prowasti" oli Pyhäjoen kirkkoherra, Paltamossa syntynyt ja papintoimensa aloittanut Karl Aejmelæus (1796–1870), siis niitä "hankalia Emeleuksia" ("krongliga Emeleus"), kun osa suvusta oli "yksinkertaisia Emeleuksia" ("änkla Emeleus"), koska olivat ruvenneet kirjoittamaan yksioikoisesti: Emeleus.

Aejmelæuksen suomennosta on kerta kerran jälkeen hauska lukea ja todeksi, että on tässä rakkaassa kirjasuomessamme 150 vuodessa tapahtunut yhtä ja toista. Totisesti Alexis Stenvall oli edellä aikaansa! Mennäänpä vaikka henkilönnimiin ja aloitetaan mahdollisimman kaukaa, Karl A:n mukaan Apraha-

mi, Jooseppi, Mooses, Saul, Taavitti, Salomo, Suokrates, Hannipali, Waprius, Mahometti, Poniwasius, Kolumpo, Wikliwi (Oswordista), Johannes Hussi, Lutherus, Waskinttoni, Rankliini. Entä keitä olivat woinisialaiset? Kaikki nämä jo Aine'istosa eli siis sisällysluettelossa. Siinä esiintyvät myös monet kuuluisat kuninkaat: Suuri Kaarlo, Krekorius VII, Lutwikki XIV, Suuri Pietari, Retrikki II, Napoleoni ym.

Tavallaan edelläkävijäksikin provostimme osoittautuu: Aleksanteri, Juulius Ceasar, Justiniaanus, Aukustus, Kleopatra, Konstantiinus Suuri. Entäpä sitten paikannimet! Arvaillemaankin panee: Ekyhti opeliskoineen, Partan sota, Ruomin sodat, Enklannin valta, Arapia!

Kuinka moni hoksaisi heti, mistä on kysymys osviitassa Lakkari kelloin keksiminen, Rankeitten valta, Ristikulvut Palestiinaan, liinapaperi (kirjanpainanto ja) nivous, ja kuwuri keinot; lasiputket. Kun en keksi, mitä lasiputket voisi tarkoittaa, katson tekstiin: "5:o Kaukolasi. Näitä teki Luorentilainen Aleksantri Piina (Spina) 13 vuosisaan lopussa, ja parannettiin ajan oloon, kunnes opittiin tekemään kurkistimia, joilla taidetaan nähdä — kuuhunkin, —." Samalta sivulta selviää myös "Waskin=kuwuri taito, s. t. s. taito kawertamaan kuwia", ettäs' tuli selväksi. Senhän keksi Alpertti Tyyrerri.

Van jätän vielä mietittäväksi, kuka olikaan Ton Peetro!

Panu

^{*)}Kai Maamme kirja kirjoitetaan juuri näin, suora suomennos, ei tavuviivaa